

УДК 378.937

РОЖЕЛЮК І. Я.

аспірантка кафедри педагогіки
Одеський національний університет
ім. І. І. Мечникова
e-mail: irina.rogeluk@mail.ru

АНАЛІЗ СТАНУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДО МОНІТОРИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена аналізу стану підготовки майбутніх викладачів іноземних мов до моніторингової діяльності в системі сучасної освіти. Наведено результати емпіричного дослідження щодо вияву основних причин, які стримують її перспективне проектування й успішну організацію. Висвітлено теоретичні засади підготовки майбутніх викладачів іноземної мови до моніторингової діяльності шляхом конкретизації її сутності і функцій. З врахуванням провідних концептуальних положень освітнього моніторингу сформульовано авторське визначення готовності майбутніх викладачів іноземної мови до моніторингової діяльності.

Ключові слова: освітній моніторинг, моніторингова діяльність, функції і способи моніторингової діяльності, готовність до моніторингової діяльності, майбутній викладач іноземної мови, іншомовна освіта.

Постановка проблеми. В наступний час моніторинг якості навчальних досягнень є основним та дуже важливим методом перевірки знань учнів, абітурієнтів, студентів, який дозволяє отримати важливу інформацію щодо розвитку їх інтелектуальних здібностей, узагальнити ці дані та сформулювати їх у вигляді статистичних даних [1]. Крім того, моніторинг спрямований на виявлення та усунення недоліків з метою вдосконалення змісту, методів і форм організації навчального процесу, зокрема іншомовної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Моніторингу якості освіти присвячені розробки українських та зарубіжних науковців (Т. Боровкової, А. Кузьмінського, О. Локшиної, Т. Лукіної, О. Майорова, Д. Матроса, Н. Мельникової, В. Мокшеєва, І. Морєва, Д. Полева, М. Поташника, Приходька, Дж. Уілмса, В. Шпак). Проблеми становлення та розвитку моніторингу якості освіти в Україні досліджували І. Булах, С. Бабінець, Т. Волобуєва, О. Локшина, Л. Чернікова; моніторинг якості освіти на міжнародному рівні розглядали С. Вербицька, М. Кісіль, О. Локшина, Т. Лукіна, О. Ляшенко. Наукові основи моніторингу як засобу управління якістю освіти розробляли Г. Єльнікова, О. Касьянова, К. Крутій, З. Рябова; моніторинг у системі роботи вчителя досліджували О. Біда, О. Коваленко, Л. Романишина, Р. Яковлева; моніторинг діяльності методичних служб – О. Байназарова; особливості моніторингу якості діяльності загальноосвітнього навчального закладу вивчали С. Бабінець, О. Дахін, В. Кальней, С. Подмазін, Г. Полякова, С. Шишов, В. Приходько; моніторинг якості освіти у вищому навчальному закладі – В. Зінченко, Л. Коробович, Г. Красильникова, С. Кретович, Г. Цехмістрова, Н. Фоменко, Є. Хриков. Натомість до наступного часу стан підготовки педагогічних кадрів загалом, а також майбутніх викладачів іноземних мов до здійснення моніторингової діяльності, досліджено недостатньо.

Мета статті – вияв стану підготовки майбутніх викладачів іноземних мов до моніторингової діяльності в сфері сучасної освіти, конкретизація сутності і структури їхньої готовності до здійснення означеного процесу.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення науково-педагогічної літератури та навчально-методичної документації, соціологічне опитування й анкетування викладачів іноземних мов та випускників факультетів романо-германської філології.

Виклад основного матеріалу. Аналіз освітньо-професійних програм підготовки майбутніх викладачів іноземних мов на рівнях бакалаврату й магістратури за спеціальностями 035 «Філологія» та 014 «Середня освіта» із спеціалізації «Мова та література», а також робочих програм з дисциплін психолого-педагогічного циклу («Психологія», «Педагогіка», «Основи педагогічної майстерності», «Методика виховної роботи», «Методика викладання іноземної мови», «Педагогіка вищої школи») доводить, що формування їх готовності до моніторингової діяльності у середніх та вищих навчальних закладах до наступного часу не передбачено відповідними освітніми цілями і завданнями. Вивчення змісту найбільш використовуваних підручників з означених вище навчальних дисциплін також засвідчує про те, що вони не містять відповідних розділів або модулів з моніторингу в освіті. Зумовлено це, з одного боку, тим, що кількість годин на викладання психолого-педагогічних дисциплін щороку суттєво зменшується, що заважає вбудовуванню окремого змістового модулю з моніторингу в освіті. З іншого боку, спостерігається відсутність у провідних суб'єктів вищої іншомовної педагогічної освіти необхідної мотивації й професійного інтересу до набуття моніторингової компетентності та готовності до моніторингової діяльності, незважаючи на пріоритет практики зовнішнього незалежного оцінювання.

Враховуючи ці обставини, ми вдалися до соціологічного опитування нині діючих вчителів шкіл та викладачів вищих навчальних закладів, які викладають іноземні мови, ставлячи запитання наступного змісту:

– Чи достатньо Ви поінформовані про сутність, роль, види і способи здійснення моніторингу в освіті?

– Чи маєте Ви власний позитивний досвід з проведення моніторингових досліджень або здійснення моніторингової діяльності?

– Чи вітаєте Ви постійне застосування в навчальному закладі засобів моніторингу якості академічної успішності учнів та педагогічної діяльності викладачів іноземної мови?

– Чи підвищували Ви свою кваліфікацію з освітнього моніторингу (незалежного оцінювання)? В якій формі?

– Чи притаманна Вам готовність до моніторингової діяльності в сфері іншомовної освіти і на якому рівні (високому, достатньому, середньому низькому, початковому)?

Вивчаючи й узагальнюючи судження та умовиводи вчителів (1287 осіб) та викладачів (1165 осіб) іноземних мов м. Одеси, що увійшли в експериментальну вибірку констатувального етапу нашого дослідження, проведеного впродовж 2014-2016 рр., ми зафіксували наступне:

– переважна більшість респондентів, незалежно від посади, професійної категорії або наукового звання (87%) зізналася в частковій поінформованості про сутність, роль, види і способи здійснення моніторингу в освіті, а також можливостей їх використання в особистому педагогічному досвіді при викладанні іноземної мови (при цьому 9% респондентів вказали на достатню й лише 4% – на повну поінформованість), що є переважно результатом їх професійної самоосвіти впродовж педагогічної кар'єри;

– з причини відсутності належної поінформованості та професійного інтересу, більшість респондентів (79%) не мають власного позитивного досвіду з проведення смостійних моніторингових досліджень або здійснення моніторингової діяльності, лише 11% суб'єктів іншомовної освіти зверталися за відповідною консультацією до фахівців (в основному, на етапі підготовки учнів до зовнішнього незалежного оцінювання знань з іноземних мов). 6% викладачів іноземних мов самостійно застосовували найбільш відомі й, як правило, найбільш популярні і розповсюджені засоби освітнього моніторингу для виміру якості академічної успішності учнів; лише 4% респондентів самостійно проектували моніторингові розвідки й використовували

статистико-математичні методи для оформлення здобутих результатів у необхідному для конструктивного вирішення педагогічних завдань обсязі;

– спеціальний час на висвітлення сутності освітнього моніторингу (незалежного оцінювання), можливостей застосування його нових методів і засобів приділяють лише окремі керівники методичних рад та кафедр іноземної мови (14%), 86% з їх числа сконцентровані на традиційний підхід до контролю й оцінки якості академічної успішності учнів і студентів з навчальної дисципліни «Іноземна мова»;

– спонукає своїх вчителів та викладачів іноземних мов до обов'язкового застосування нових засобів, методів і форм освітнього моніторингу 27% керівників навчальних закладів (шляхом проведення відповідних науково-методичних семінарів, майстер-класів, практикумів, спонук до самостійного вивчення відповідної наукової літератури з проблем моніторингу в освіті, здобутків передового педагогічного досвіду з незалежного оцінювання), 47% керівників ставиться до цього нейтрально, 26% з них взагалі не звертає на це спеціальної уваги;

– вітає в цілому застосування нових засобів, методів і форм освітнього моніторингу 24% вчителів та викладачів іноземних мов, вважаючи доцільним створення відповідної – моніторингової служби або центру, у той час як 76% з них вважає достатнім використання існуючих педагогічних методів, форм і засобів контролю й оцінки якості академічної успішності учнів і студентів з навчальної дисципліни «Іноземна мова», блокуючи моніторинг якості професійної діяльності вчителів і викладачів іноземних мов на підставі домінування суб'єктивних методів вимірювання;

– частково підвищувало свою кваліфікацію з освітнього моніторингу (незалежного оцінювання) лише 6% респондентів (зокрема шляхом відвідування семінарів або консультацій з керівниками центрів зовнішнього незалежного оцінювання з метою підготовки випускників до тестування), 94% з їхнього числа вважають це зайвим, концентруючи свою увагу лише на методиці викладання іноземної мови;

– жоден із респондентів не зафіксував своєї готовності до моніторингової діяльності в сфері іншомовної освіти на високому і достатньому рівнях, вказавши, що її формування потребує системної і цілеспрямованої психолого-педагогічної підготовки.

У результаті обробки відповідей науково-педагогічних працівників кафедр педагогіки, психології та іноземної філології, які здійснюють психолого-педагогічну й фахову підготовку майбутніх викладачів іноземних мов, було отримано такі дані:

– прикінцевим результатом підготовки випускників бакалаврату й магістратури до моніторингової діяльності в сфері іншомовної освіти (шкільної, університетської) вони вважають: моніторингову компетентність /компетенцію (31%), психологічну /діагностичну /моніторингову грамотність (27%), управлінську підготовленість /культуру (23%), готовність до моніторингової діяльності (15%), у той час як 4% залиши це запитання без відповіді;

– щодо підтвердження правомірності своєї точки зору респонденти в першому і другому випадках наводили доводи актуальності компетентнісного підходу; у третьому випадку – необхідності посилення культурологічного підходу у вищій іншомовній педагогічній освіті; в останньому випадку – значимості особистісно-діяльнісного підходу, загально прийнятим у науково-педагогічному співтоваристві;

– щодо визначень та обґрунтування специфіки вказаних феноменів як прикінцевих результатів психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів і викладачів іноземних мов до моніторингової діяльності, ознак їх прояву, способів діагностики та формування (крім способів самоосвіти) респонденти здебільшого (61%)

давали досить розпливчасті відповіді, а 39% з них взагалі нічого не відповідали.

З огляду на зазначене вище, ми спеціально звернулися до вивчення психолого-педагогічних джерел, щоб конкретизувати сутність (визначення, структуру, ознаки прояву) феноменів, які можуть бути прикінцевим результатом спеціально організованої підготовки майбутніх викладачів іноземних мов до моніторингової діяльності у сфері іншомовної освіти.

Враховуючи основні педагогічні функції суб'єкта освіти: діагностичну; орієнтаційно-прогностичну; конструктивно-проектувальну; організаторську; інформаційно-пояснювальну; комунікативно-стимулюючу; аналітико-оцінювальну; дослідницько-творчу [4, с. 347], під професійною діяльністю викладача іноземної мови слід розуміти ієрархічно організовану систему різних видів його функціональних обов'язків, спрямованих на пошук, здобуття і систематизацію наукового знання, конструювання його у навчальну дисципліну, організацію і стимулювання навчально-пізнавальної діяльності тих, хто вивчає іноземну мову, щодо оволодіння цим знанням, а також оцінку і контроль якості їхньої іншомовної освіти і полікультурного виховання шляхом виміру рівнів їх академічної успішності задля створення більш сприятливих умов розвитку мовної особистості. Ми вважаємо, що наявність в структурі професійної діяльності викладача іноземної мови діагностичної та аналітико-оцінювальної функцій вказує на особливу складову – моніторингову діяльність, яка у контексті ключових принципів побудови систем менеджменту якості іншомовної освіти та освітньої практики зовнішнього незалежного оцінювання й тестування набуває особливого значення.

Спираючись на доробок відомих науковців, які досліджували особливості моніторингу якості освіти (О. Локшина, Т. Лукіна, О. Ляшенко, О. Майоров, В. Мокшеєв, А. Приходько) та застосування засобів моніторингу в системі роботи сучасного вчителя (С. Бабінець, О. Дахін, В. Кальней, О. Коваленко, С. Подмазін, Г. Полякова, С. Шишов, Р. Яковлева), серед функцій моніторингової діяльності викладача як провідного суб'єкта та організатора іншомовної освіти правомірно означити наступні:

– інформаційно-аналітична функція, спрямована на вияв реального стану керованої й керуючої підсистем іншомовної освіти, його аналіз і доведення до відомості членів учнівського й педагогічного колективів та шкільної адміністрації (інформація має бути адекватною можливості її сприйняття на кожному з рівнів управління; наочна форма подання інформації має носити структурований характер і мати однозначність в тлумаченні отриманих даних; інформація має надходити оперативно та систематично, спиратися на науково обґрунтований механізм освітніх вимірювань;

– мотиваційно-цільова функція, що направлена на стимулювання інтересів всіх учасників іншомовної освіти на підвищення якості власної діяльності, виходячи з особистих й суспільних цілей, згідно мобілізації наявних ресурсів та потенційних індивідуальних можливостей;

– проектувально-прогностична функція, що, припускаючи побудову концептуально-технологічної моделі моніторингового дослідження, визначає співвіднесення його цілі і завдань основним етапам з врахуванням певних принципів і критеріїв оцінки прикінцевих результатів;

– організаційно-виконавська функція припускає практичну реалізацію спроектованої моделі моніторингового дослідження через впровадження відповідних програм освітніх вимірювань, технологій, управлінських рішень;

– діагностична функція спрямована на застосування надійного й апробованого інструментарію моніторингу якості діяльності провідних суб'єктів освітньо-виховного процесу, що забезпечує функціонування іншомовної освіти;

– регулятивно-коррекційна функція зорієнтована на внесення коректив у зміст та технології освітньо-виховного процесу за допомогою оперативних способів і засобів управління якістю шкільної іншомовної освіти як системою її управлінської підтримки на заданому рівні [2].

Аналіз та узагальнення результатів досліджень Т. Байназарової, О. Васильєвої, І. Драч, Т. Лукіної, В. Приходька дали змогу виокремити провідні способи моніторингової діяльності викладача іноземної мови як організатора й менеджера іншомовної освіти, серед яких такі:

– способи збирання інформації: спостереження, анкетування, аналіз документів, результатів діяльності учнів, які опановують іноземні мову, та вчителів іноземної мови;

– способи обробки інформації: педагогічний аналіз, факторний аналіз, педагогічна діагностика, педагогічне оцінювання (протоколи обстеження, бланки методик, тестів, відповідей, опитувальні аркуші), метод експертних оцінок, педагогічна експертиза, метод парних порівнянь, методи класифікації;

– способи накопичення й представлення результатів моніторингу: діаграми, гістограми, графіки, аналітичні довідки, експертні висновки, комп'ютерні бази даних, атестаційні аркуші тощо;

– способи перевірки вірогідності результатів моніторингу: експертний метод, статистичні методи, кореляційний аналіз та ін.;

– способи використання результатів моніторингу: методи вироблення управлінських рішень, методи структуризації, характеристизації й оптимізації, методи соціального прогнозування, методи соціально-психологічного управління, морфологічний аналіз, метод екстраполяції тенденцій [3, с. 91].

Отже, очевидно, що здійснення функцій моніторингової діяльності в системі іншомовної освіти – процес дуже складний і тривалий, який передбачає чітке дотримання такої послідовності дій:

– на першому етапі: ціле покладання та планування моніторингового дослідження у вигляді визначення мети, завдань, об'єкту дослідження; складання програми моніторингу: визначення термінів і процедур; підбір та підготовка (навчання) експертів; визначення критеріїв та показників оцінювання; вибір методів і засобів дослідження;

– на другому етапі: розроблення й апробація інструментарію відповідно до визначених попередньо методів та завдань моніторингу (тестів, анкет, кваліметричних моделей тощо); підготовка інструктивно-методичних матеріалів для експертів всіх рівнів та учасників моніторингу; вибір статистичних і математичних методів обробки та обрахунку одержаних результатів моніторингу; практична реалізація програми моніторингу шляхом проведення пілотного (підготовка учасників, проведення інструктажу) та основного (констатувального) дослідження;

– на третьому етапі: збір та обробка результатів шляхом аналізу та інтерпретації результатів моніторингового дослідження, узагальнення статистичної інформації, виявлення факторів впливу, підготовки рекомендацій для адміністрації школи щодо здійснення корекції в організації іншомовної освіти з метою усунення негативних факторів, формування освітньої та мовної політики, конкретизації способів керування учнівським та педагогічним колективом школи [3].

Під готовністю до моніторингової діяльності ми розуміємо здатність майбутнього викладача іноземної мови до планування, проведення й узагальнення результатів освітніх вимірювань шляхом інтеграції відповідних психолого-педагогічних та

математико-статистичних знань, практичних умінь й досвіду з педагогічного менеджменту й моніторингу в системі іншомовної освіти, вияву гуманістичних цінностей і морально-етичних властивостей під час оцінки якості академічних досягнень учнів, які вивчають іноземну мову і культуру. Це динамічне й системно структуроване новоутворення особистості майбутнього викладача іноземної мови, структура якого містить такі компоненти:

– когнітивний (система знань з предметних сфер «Іноземна мова», «Психологія навчання», «Педагогіка» та «Методика викладання іноземної мови», на основі яких формуються граматична, стилістична, лінгвокомунікативна, лексична, соціокультурна, стратегічна, лінгводидактична компетенції та психолого-педагогічні знання з планування, організації й моніторингу якості шкільної іншомовної освіти);

– діяльнісний (сукупність лінгвокомунікативних та педагогічних умінь, що забезпечують становлення позитивного педагогічного досвіду у сфері керування й вдосконалення змісту, форм і методів шкільної іншомовної освіти та педагогічного моніторингу й менеджменту);

– мотиваційний (сукупність мотивів, потреб, інтересів і ціннісних орієнтацій щодо здійснення супроводу, інтелектуальної допомоги й освітніх послуг у сфері навчання іноземної мови і культури, моніторингових розвідок щодо вияву його якості);

– особистісний (сукупність професійно важливих для здійснення педагогічної діяльності здібностей і якостей особистості як суб'єкта полікультурного виховання й розвитку учнів засобами навчального предмета «Іноземна мова», а також як менеджера шкільної іншомовної освіти).

Висновки. Таким чином, означене вище доводить, що проведення моніторингу іншомовної освіти потребує наявності у майбутніх викладачів іноземної мови професійно важливого новоутворення їх особистості – готовності до моніторингової діяльності з метою кваліфікованого здійснення освітніх вимірювань і незалежного оцінювання якості учіння осіб, які вивчають іноземну мову. Отже, готовність до моніторингової діяльності як професійно важливе й складно структуроване новоутворення особистості майбутніх викладачів іноземної мови повинно бути сформованим вже під час їхньої фахової підготовки у вищому навчальному закладі.

Перспективи подальших досліджень означеної проблеми полягає у вияві педагогічних умов формування готовності майбутніх викладачів іноземної мови до моніторингової діяльності у процесі їх фахової підготовки.

Список використаної літератури

1. Концепція забезпечення якості вищої освіти України // Імператив якості: вчимося цінувати і оцінювати вищу освіту : навч. посібник / За ред. Т. Добка, М. Головянко, О. Кайкової [та ін.]. – Л.: Компанія «Манускрипт», 2014. – С. 540–570.
2. Лукіна Т.О. Моніторинг якості освіти: теорія і практика / Т.О. Лукіна. – К.: «Шкіл-світ», 2006. – 128 с.
3. Федірчик Т. Д. Науково-педагогічна діяльність викладача вищого навчального закладу: структурно-компонентний аналіз / Т. Д. Федірчик // Освіта регіону. – 2010. – №2. – С. 194–199.
4. Харламов И. Ф. Педагогика: Учеб. пособие / И. Ф. Харламов. – М.: Юрист, 1997. – 512 с.

References

1. Concept of quality assurance of higher education of Ukraine. Quality imperative: learn to appreciate and evaluate higher education: tutorial / Ed. by T. Dobka, M. Golovyanko, O. Kaykova [and others]. L.: Company Manuscript, 2014. – P. 540-570. (inUkr.)
2. Lukina T.O. (2006). Monitoring of education quality: theory and practice. K.: Shkil-svit, 128 p. (in Ukr.)
3. Fedirchuk T.D. (2010). Scientific and pedagogical activity of high school teacher: structural-component analysis. Education of the region. No 2, 194-199. (inUkr.)
4. Kharlamov I. F. (1997). Pedagogics: tutorial. Moscow: Yurist, 512 p. (in Rus.)

ROZHELYUK I.,

Postgraduate of Pedagogy Department of I.I. Mechnikov Odessa National University

ANALYSIS OF TRAINING OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS TO MONITORING ACTIVITIES IN THE FIELD OF MODERN EDUCATION.

Abstract. Introduction. *Current status of the foreign language teacher is represented by his/her role as an organizer and manager of foreign education, capable of monitoring the implementation of the quality features of the academic success of those studying a foreign language, as well as to identify the level of his/her pedagogical activity.*

Purpose. *The article is devoted to research of theoretical bases of formation of readiness of future foreign language teachers to monitoring activities by means of psychological structure specifying their professional readiness for execution of their leading functions.*

Research methods: *Analysis and synthesis of scientific and educational literature and educational-methodical documentation, social poll and survey of foreign language teachers and graduates of faculty of Roman-German Philology.*

Results. *It specified that the professional activity of the foreign language teacher should be understood as hierarchically organized system of different types of his/her functional responsibilities, aimed to seek, receive and systematization of scientific knowledge, constructing it in a scientific discipline, organization and promotion of scientific and cognitive activity of those who study a foreign language as for mastery of the knowledge, as well as evaluating and monitoring the quality of their foreign education and multicultural upbringing by measuring the levels of their academic success to create more favorable conditions for the development of language personality.*

The presence in the structure of the professional activity of the foreign language of a diagnostic and analytical assessing function indicates on a special component of the monitoring activities, which in the context of the key principles of quality management system of foreign education and educational practice of external independent testing acquires special significance.

Originality. *Given the major functions and ways of monitoring in education the author formed a definition of readiness of the future foreign language teachers to the monitoring activities. Readiness to monitoring activity refers to the ability of the future teacher of a foreign language to planning, implementation and generalization of the results of educational measurement by integrating relevant psycho-pedagogical and mathematical and statistical knowledge, practical skills and experience in the pedagogical management and monitoring of the system of foreign education, detection humanistic values and moral and ethical features during the evaluation of quality of the academic achievements of students who study a foreign language and culture. It is proved that this is a dynamic and systematically structured neoplasm of the personality of the future foreign language teacher, whose structure consists of four major components: cognitive, of activity, motivational and personal.*

Conclusion. *Prospects for further research of definite problem lies in expressing / pedagogical conditions of readiness of future foreign languages teachers for monitoring activities during their professional training.*

Keywords: *activity, pedagogical activity, monitoring in education, monitoring activity, functions and ways of monitoring, readiness to monitoring activity, future foreign language teacher, foreign language education.*

*Одержано редакцією 05.03.2017 р.
Прийнято до публікації 25.03.2017 р.*